

III.2. PRIVATIZACIJA

1. Ciljevi:

- 1.1. *okončati privatizaciju tzv. "strateških"¹ preduzeća do kraja 2005. godine,***
- 1.2. *definirati strategije za privatizaciju sektora infrastrukture², te izvršiti restrukturiranje preduzeća iz ovog sektora (javna i komunalna preduzeća) do kraja 2005. godine.***

2. Stanje

Privatizacija u prvoj fazi nije uspjela da pokrene proizvodno-programsko restrukturiranje preduzeća. Pretežno vaučerski sistem privatizacije, koji je do sada bio u primjeni, nije osigurao svjež kapital, nove tehnologije i nova menadžerska znanja. Međutim, nedavna istraživanja Svjetske banke i domaćih stručnjaka, rađena na uzorku od 100 novoprivatiziranih kompanija, ukazuju na drugačiji trend.³ Proizvodnja je u posljednje tri godine u stalnom porastu, posebno ona namijenjena izvozu. Sa druge strane, zaposlenost u ovim kompanijama se održala na istom nivou, čak je i blago porasla. Iako većina kompanija još uvijek posluje sa gubitkom, njihovi su rezultati puno bolji nego u kompanijama u državnom vlasništvu. Stoga postoji osnova za tvrdnju da će novoprivatizirane kompanije nastaviti uspješno poslovati, što će se pozitivno odraziti na ukupan ekonomski razvoj zemlje. Iz prakse drugih zemalja u tranziciji možemo vidjeti da su se efekti reformi počeli osjećati tek tri godine nakon njihovog uvođenja.

Iako investicioni fondovi imaju važnu ulogu, javni upis dionica, zbog prevelike disperzije, nedostatka kapitala, pa i nezainteresiranosti dioničara, rezultirao je samo transformacijom vlasništva, ali ne i stvarnim oživljavanjem proizvodnje.

U svjetlu SAA uspješnost cjelokupnog proseca privatizacije vodi ka djelotvornoj tržišnoj ekonomiji, što je ispunjenje drugog kriterija iz Kopenhagena.

2.1. *Privatizacija preduzeća*

Privatizaciju vode Agencija za privatizaciju FBiH i Direkcija za privatizaciju RS, u skladu s entitetskim zakonima. U FBiH djeluju i kantonalne agencije za privatizaciju.

U dosadašnjem toku privatizacija je uglavnom vršena prodajom državnog kapitala za certifikate/vaučere, i to metodom javne ponude dionica (JPD). Na ovaj način stvorena nova vlasnička struktura, s brojnim sitnim samostalnim dioničarima ili udruženim u privatizacijske investicione fondove (PIF), nije podstakla restrukturiranje preduzeća i pokretanje proizvodnje. Zbog očekivanja ovakvog razvoja situacije, još prije početka vaučerske privatizacije, izvjestan broj tzv. „strateških“ preduzeća izdvojen je za privatizaciju putem tendera.

Do sredine 2003. godine ostvaren je značajan progres u maloj privatizaciji, jer je prodato 77 odsto državnog kapitala u FBiH i 47 odsto u RS. Privatizacija srednjih i velikih preduzeća (više od 50 zaposlenih ili više od 500.000 KM kapitala) putem tendera teče nešto sporije. U FBiH je do sredine 2003. godine privatizirano 272 od 411 velikih preduzeća, a u istom periodu u RS prodato je 304 od 648 preduzeća iz ove kategorije.

Kroz proces privatizacije u Federaciji BiH prošlo je 86 odsto preduzeća (djelimično ili u potpunosti), a privatizacija je završena u 65 odsto preduzeća. Ukupna vrijednost privatiziranog državnog kapitala u Federaciji BiH je 5 milijardi KM ili 37 odsto od planiranog za privatizaciju. Ostvaren je prihod od 8,8 milijardi KM, od čega je 338 miliona KM uplaćeno u gotovini, a ostatak u certifikatima (za vrijednost 1 KM državnog kapitala plaćeno je 1,76 KM). Ugovoreno je više od 800 miliona KM novih investicija, od čega 371 miliona KM iz inozemstva. U RS je, pored prodaje za

¹ Komercijalna preduzeća čije privatizacijske transakcije pomaže međunarodna zajednica u vidu angažovanja i finansiranja konsultanata. U FBiH listu čini 56 (neprivatizirano još 43 preduzeća) a u RS 52 (neprivatizirano još 47 preduzeća).

² Obuhvata elektroenergetski sektor (uključivo eksploataciju ruda), sektor telekomunikacija i prometa (željeznice, aerodromi, gas), vodoprivredni sektor, komunalni sektor (toplane, odvoz smeća, druge komunalne usluge), sektor šuma, sektor elektronskih medija

³ Studija o postignutim rezultatima i uvjetima za unapređenje poslovanja privatiziranih industrijskih preduzeća u BiH, oktobar 2002, Svjetska banka (pripremio prof. dr. Muris Čičić).

vaučere, ostvaren prihod od privatizacije u iznosu od 133 miliona KM stare devizne štednje, i 20 miliona KM u gotovom novcu.

Uprkos podršci međunarodne zajednice u procesu privatizacije tzv. "strateških" preduzeća, do sredine 2003. godine investitorima je prodato svega 17 od 56 preduzeća iz ove kategorije u FBiH, i 5 od 52 u RS. U nekoliko istaknutih slučajeva pregovori o privatizaciji su propali, najviše zbog krutih zakona, neiskustva privatizacijskih agencija i nedostatka političke volje ranijih vlada da se izađe u susret potencijalnim investitorima, odnosno netransparetnosti procesa. Ubrzanje privatizacije "strateških" preduzeća apsolutno je uvjet za ostvarenje bržeg ekonomskog razvoja.

2.2. Privatizacija banaka

Privatizacija banaka u oba entiteta obavljena je po posebnim zakonima. Banke nije bilo moguće privatizirati za certifikate/vaučere, nego isključivo kroz gotovinska ulaganja, putem međunarodnih tendera.

U RS je, u procesu privatizacije, bio ponuđen kapital u 13 banaka, od kojih 11 sa većinskim državnim kapitalom. Osam banaka je prodano ili pripojeno drugim bankama, dvije su zatvorene, dvije se nalaze pod prinudnom upravom, a u procesu je prodaja i posljednje, Dobojske banke. Zbog veoma lošeg stanja u bankarskom sektoru, ukupno je ostvaren prihod od 7,4 miliona KM.

U FBiH je odvojeno tekla privatizacija grupe banaka sa većinskim državnim kapitalom i banaka u kojima je FBiH imala manji vlasnički ulog. Većina banaka uspješno je privatizirana, kod preostalih proces je u toku, a pet banaka je pod prinudnom upravom. Za razliku od privatizacije preduzeća, privatizacija bankarskog sektora bila je mnogo efikasnija i rezultirala je stabilizacijom bankarskog sistema. Mada su u bankarski sektor ušla znatna strana ulaganja, prihod od privatizacije banaka iznosi samo 6,8 miliona KM.

2.3. Privatizacijski investicioni fondovi

Kao rezultat vaučerske privatizacije pojavili su se privatizacijski investicioni fondovi (PIF). Do sada je u FBiH registrirano 11 investicionih fondova, koji su prikupili 4,5 milijardi KM u certifikatima, i nakon završetka javne ponude dionica, kupili kapital u vrijednosti od 1,9 milijardi KM. U RS postoji 13 PIF-ova koji su prikupili 1,6 milijardi KM u vaučerima. Dionice/akcije ovih investicionih fondova uvrštene su na kotacionu listu berzi u Sarajevu i Banjoj Luci, čime su se stekli uvjeti za trgovinu akcijama/dionicama samih fondova.

Uzimajući u obzir prirodu PIF-ova i njihov udio u privatiziranim preduzećima, u javnosti se stvara nerealno očekivanje o njihovim mogućnostima za dinamiziranje ekonomskog rasta. Loš imidž koji PIF-ovi imaju u javnosti, pogoršan nedostatkom njihovog zalaganja da se suprotstave negativnom publicitetu, jedan je od glavnih razloga što građani u procesu privatizacije nisu iskoristili velik dio certifikata/vaučera (u vrijednosti oko 4 milijarde KM). Neuspjeh vaučerske/certifikacijske privatizacije nisu prouzrokovali samo PIF-ovi svojom pasivnom vlasničkom ulogom, već i velika disperzija vlasništva nad novoprivatiziranim preduzećima i ograničene mogućnosti u osiguranju svježeg kapitala.

PIF-ovi su odigrali pozitivnu ulogu u ubrzavanju procesa privatizacije i stimuliranju tržišta kapitala. Njihove mogućnosti za pokretanje investicionog ciklusa su ograničene zbog nedostatka kapitala. S druge strane, PIF-ovi imaju udio od 5 do 80 procenata u nekoliko stotina privatiziranih preduzeća. Međutim, većinsko vlasništvo imaju u tržišno najlošijim preduzećima, koja nisu mogla biti privatizirana na drugi način, dok su u boljim preduzećima manjinski vlasnici. Samim tim je njihova mogućnost da utječu na dinamiziranje ekonomije ograničena bez novog kapitala, koji je teško osigurati za preduzeća u kojima su oni većinski vlasnici. Loši rezultati PIF-ova u velikoj mjeri su odraz nedostatka tradicije u korporativnom upravljanju u BiH.

2.4. Privatizacija preduzeća sektora infrastrukture - javna i komunalna preduzeća

Privatizacija javnih preduzeća u oblasti proizvodnje, prijenosa i distribucije električne energije, PTT usluga, komunalnih usluga kao i drugih preduzeća infrastrukturnog sektora (željeznice, vodoprivreda, šumarstvo, elektronski mediji) još uvijek je u pripremnoj fazi. Usvajanjem Zakona o koncesijama na nivou BiH i oba entiteta u toku 2002. godine stvoreni su uslovi za značajniji ulazak privatnog kapitala u sektor infrastrukture, odnosno privatizaciju kompanija iz ovog sektora.

Najveće aktivnosti do sada su zabilježene u sektoru elektroenergije, usvajanjem zakonskog okvira i entitetskih akcionih planova za restrukturiranje i privatizaciju u BiH. Akcioni planovi u prvoj fazi

preciziraju samo procese restrukturiranja, tako da plan privatizacijskih aktivnosti slijedi u narednom periodu.

Za razliku od FBiH, RS je odmakla u pripremama za privatizaciju telekom kompanije. Vlada RS se obavezala, usvojenim Akcionim planom, da će Telekom Srpske a.d. privatizirati do kraja 2005. godine, te je u tu svrhu uzela predprivatizacijski kredit od EBRD.

Javna preduzeća u oblasti proizvodnje i distribucije električne energije i telekomunikacijskih usluga u BiH ponudila su dio ukupnog kapitala (i prije korporatizacije i/ili restrukturiranja) na prodaju putem javne ponude dionica/akcija (10% u Federaciji BiH, odnosno 20% u RS), dok se većinsko vlasništvo namjerava ponuditi strateškim investitorima. U drugim sektorima infrastrukture nisu pokrenute značajnije aktivnosti restrukturiranja i privatizacije. Usvojeni su neki sektorski zakoni (npr. o šumama, vodi, željeznici) ali na entitetskom nivou, u toku su aktivnosti na izradi odgovarajućih studija, ali nedostaju harmonizirani i jasno definirani pravci aktivnosti o reformama u ovim sektorima. U budućnosti je neophodno izgraditi konzistentan zakonski i regulatorni okvir, kako bi se privuklo i obezbijedilo učešće privatnog kapitala u ovim sektorima.

3. Problemi i prepreke u procesu privatizacije

3.1. Glavni uzroci slabih rezultata u dosadašnjem procesu privatizacije:

- spor proces privatizacije, neodlučnost vlada da poduzmu neophodne korake za ubrzanje privatizacije, nepovjerenje javnosti u transparentnost procesa, nedovoljni naponi u edukaciji javnosti o privatizaciji, česti izborni ciklusi,
- nedovoljna transparentnost dosadašnjeg procesa privatizacije,
- kompleksan i neharmoniziran zakonski okvir,
- neadekvatan model privatizacije i pokušaj da se kroz privatizaciju izmire zaostala potraživanja prema građanima,
- slabo upravljanje preduzećima i neadekvatna pripremljenost preduzeća za privatizaciju, uključujući i nepotpun i upitan integritet pravnih i finansijskih evidencija u njima,
- slaba poslovna klima, fragmentiran ekonomski prostor, loš imidž zemlje, nedosljedno provođenje zakona, politička nestabilnost zemlje i regije, slučajevi otvorenog i indirektnog političkog miješanja i opstruiranja procesa privatizacije,
- nekonzistentan pristup i slabi rezultati međunarodne zajednice u angažiranju stranih konsultanata za pružanje pomoći kod prodaje strateških preduzeća,
- ekonomska kriza u većem dijelu svijeta, koja je prouzrokovala globalni pad investiranja.

3.2. Glavne prepreke efikasnijem procesu privatizacije:

- veliki korporativni dug tj. prezaduženost preduzeća po osnovama neisplaćenih plata, doprinosa, obaveza dobavljačima, kreditima i slično,
- neadekvatna zaštita od nezaposlenosti i neadekvatan sistem socijalne zaštite,
- suočavanje investitora sa netržišno zasnovanim uvjetima i rokovima za investicije, uključujući obavezivanja za socijalnu podršku, rigidna poslovna pravila, te javne politike koje povećavaju troškove poslovanja kroz pretjerane administrativne zahtjeve i nepotrebna politička miješanja,
- nepripremljenost dijela državnog kapitala zbog sporova oko vlasništva, nepoznate moguće skrivene obaveze preduzeća,
- precijenjena knjigovodstvena vrijednost preduzeća,
- nesinhronizirano zakonodavstvo koje istu materiju regulira na različit način, nepostojanje zakona o restituciji,
- previše decentraliziran institucionalni okvir za vođenje procesa privatizacije u FBiH,
- otpor privatizaciji od strane upravnih odbora i menadžmenta radi zadržavanja privilegija,
- nedostatak sredstava za pripremu preduzeća za privatizaciju,

- odsustvo strategije u privatizaciji preduzeća sektora infrastrukture (javna i komunalna preduzeća) što usporava razvoj zakonskih i regulatornih okvira, potrebnih za privlačenje investitora.

4. Prioritetne aktivnosti

4.1. Ubrzati privatizaciju tzv. "strateških" preduzeća

Ubrzanjem procesa privatizacije strateških preduzeća potrebno je:

- spriječiti eroziju državnog kapitala: privatizaciju je neophodno ubrzati, jer je sporost u dosadašnjem toku doprinijela eroziji vrijednosti državnog kapitala, gomilanju dugova prema dobavljačima, komercijalnim bankama, državi i radnicima. Najveća slabost procesa nije model privatizacije (za koji se može reći da nije najadekvatniji), nego upravo sporost procesa,⁴
- ubrzati ekonomski rast i osigurati porast zapošljavanja: bez obzira što bi kratkoročno moglo doći do povećanja nezaposlenosti, ubrzana privatizacija pruža šanse za stabilan ekonomski rast i povećanje zaposlenosti u narednom srednjoročju,⁵
- povećati obim stranih ulaganja: nivo stranih ulaganja u BiH još uvijek je veoma nizak. Ubrzana privatizacija pruža mogućnosti za brzi dotok stranog kapitala koji, pored novih radnih mjesta, donosi nove tehnologije, novi menadžment i nova tržišta,
- ubrzati integraciju BiH u međunarodna tržišta i stvoriti pretpostavke za povećanje izvoza: po definiciji i iskustvima drugih zemalja u tranziciji, privatizacija pruža efikasniji način upravljanja preduzećima, što vodi povećanju konkurentnosti domaćih proizvoda na međunarodnim tržištima,⁶
- osigurati prihode: bez obzira na dosadašnje skromne rezultate u osiguranju prihoda putem privatizacije, ubrzanom privatizacijom strateških preduzeća mogli bi se ostvariti daleko veći prihodi, koji bi eventualno bili usmjereni u povećanje zapošljavanja, stabiliziranje penzionih fondova, smanjenje javnog duga i socijalne programe.

4.2. Povećati odgovornost upravnih odbora i menadžmenta u upravljanju državnim preduzećima

Veliku odgovornost za eroziju državnog kapitala u državnim preduzećima često snose upravni odbori, postavljeni od strane vlada na različitim nivoima. Zajedno sa menadžmentom, oni su bili velika prepreka ubrzanju procesa privatizacije. Radi povećanja odgovornosti i stručnosti u upravljanju državnim preduzećima, potrebno je izvršiti reizbor članova upravnih odbora tako da se biraju javnim konkursom. S obzirom da se ne može očekivati da će i ova mjera znatnije unaprijediti način upravljanja preduzećima, potrebno je razmotriti mogućnost eliminacije upravnih odbora kao metoda upravljanja državnim kapitalom, a to regulirati na osnovu tzv. menadžerskih ugovora, čije bi izvršenje bilo kontrolirano od strane odgovarajućih vladinih tijela.⁷

4.3. Ojačati institucionalni okvir za vođenje privatizacije

Decentraliziran institucionalni okvir u vođenju procesa privatizacije u FBiH u kojoj, pored Federalne agencije, djeluje još deset kantonalnih, nije dao dobre rezultate. U narednom periodu potrebno je ojačati kompetencije Federalne agencije za privatizaciju, posebno u dijelu privatizacije strateških preduzeća, te utvrditi jasna pravila za koordinaciju aktivnosti sa kantonalnim agencijama.

⁴ Bez obzira na činjenicu da je prilikom utvrđivanja početnih bilansi preduzećima oprošten dug u iznosu od više milijardi, zbog oklijevanja i sporosti u privatizaciji, dugovi državnih preduzeća prema državi, komercijalnim bankama i radnicima ponovo su narasli do iznosa koji ih čini sve manje atraktivnim za privatizaciju.

⁵ Pomenuto istraživanje Svjetske banke i domaćih stručnjaka na uzorku od 100 novoprivatiziranih kompanija pokazalo je da je održan isti nivo zaposlenosti, koji je čak i u blagom porastu.

⁶ Pomenuta istraživanja Svjetske banke i domaćih stručnjaka na uzorku od 100 novoprivatiziranih preduzeća pokazala su da je izvoz u ovim preduzećima konstantno rastao.

⁷ Metod upravljanja državnim kapitalom putem menadžerskih ugovora čest je u praksi drugih tržišnih ekonomija, posebno u upravljanju preduzećima iz oblasti javne infrastrukture. U ovom slučaju, vlade raspisuju konkurs za izbor menadžerskog tima koji će se ugovorom obavezati na postizanje odgovarajućih poslovnih i drugih ciljeva. Na ovaj način eliminira se institucija upravnih odbora koja do sada nije dala dobre rezultate, a državni organi, kao vlasnici državnog kapitala, imaju mogućnost neposredne kontrole upravljanja preduzećima.

U prethodnom periodu pozicija koju je zakonodavac predvidio za agencije u FBiH i Direkciju u RS u pripremi preduzeća bila je primjetno slaba. Sa druge strane, negativna percepcija javnosti o privatizaciji, koja se često izjednačava sa kriminalom, dodatno je ograničavala agencije FBiH i Direkciju u RS za aktivniji odnos u pregovaranju o kupoprodajnom ugovoru, što je vodilo neefikasnosti. Pravila tendera ne onemogućavaju bilo kakve pregovore kada je u pitanju ponuda, nakon što je izabran najuspješniji ponuđač. Sa druge strane, metod neposredne pogodbe, zbog gore navedenog pritiska javnosti, bio je opterećen zahtjevima agencija u FBiH za zadržavanje radnika (iako to Zakon ne predviđa), što je destimuliralo potencijalne investitore. Stoga je agencijama u FBiH i Direkciji u RS potrebno dati ovlasti za veću fleksibilnost i diskreciju u pogledu odabira najpovoljnije privatizacijske strategije. Proširenje nadležnosti treba da obuhvati vođenje procesa pripreme preduzeća, što uključuje i kratkoročno restrukturiranje preduzeća, kao i mogućnost da se u pregovorima o zaključenju ugovora izađe u susret zahtjevima potencijalnih investitora.

4.4. Izvršiti kategorizaciju tzv. "strateških" preduzeća prema njihovoj spremnosti za privatizaciju, te nakon toga donijeti operativne planove za privatizaciju, uključujući restrukturiranje preduzeća i iniciranje stečajnih i likvidacionih postupaka

Spremnost strateških preduzeća sa stanovišta njihove atraktivnosti za privatizaciju je različita. S obzirom da je visina dugova jedan od najvažnijih parametara koji govori o atraktivnosti preduzeća za privatizaciju, Federalna agencija i Direkcija RS su, zajedno sa Svjetskom bankom i DFID, izvršile finansijsku analizu dugovanja strateških preduzeća. Polazeći od ove analize, neophodno je da Federalna agencija i Direkcija RS sačine prijedlog kategorizacije preduzeća prema njihovoj spremnosti za privatizaciju: na preduzeća koja su spremna ići u privatizaciju odmah, ona koja zahtijevaju restrukturiranje, i preduzeća u kojima je potrebno pokrenuti stečaj ili ih likvidirati. U skladu sa ovim potrebno je da entitetske vlade usvoje dokument o kategorizaciji preduzeća, što bi u velikoj mjeri ubrzalo proces privatizacije.

Na osnovu kategorizacije preduzeća bit će potrebno usvojiti operativni plan privatizacije, koji će uključivati i restrukturiranje za ona preduzeća koja odrede vlade entiteta, i to tako da se pristupi selektivnom raščlanjivanju postojećih preduzeća, kako bi se likvidirali neprofitabilni dijelovi, a ostali, konkurentni, ponudili na tržištu. Ovakav vid pripreme preduzeća zahtijeva projektni pristup za svako preduzeće posebno i izmjenu ovlaštenja entitetskih institucija za privatizaciju.

Proces bi obuhvatio samo kratkoročno restrukturiranje i to:

- imovinsko restrukturiranje: prodaja imovine i tehnoloških cjelina (čišćenje osnovnog biznisa od strateški nevažnih aktivnosti),
- finansijsko restrukturiranje duga prema državi i komercijalnim bankama,
- organizaciono restrukturiranje: uspostavu strateških poslovnih jedinica (profitni centri), jačanje kapaciteta u marketingu i prodaji, dodatna edukacija i trening menadžmenta i zaposlenih.

Dokument o kategorizaciji preduzeća odredit će preduzeća u kojim će biti potrebno pokrenuti stečajni ili likvidacioni postupak. Kako bi ovaj proces bio što uspješniji, potrebno je u FBiH izvršiti izmjenu entitetskih zakona o stečaju da bi se povjerioci i potencijalni investitori stavili u povoljniji položaj.

4.5. Unaprijediti mehanizam za privatizaciju preduzeća koje ne spadaju u kategoriju «strateških»

U ovom slučaju radi se o manjim preduzećima. Rukovodstvu ovih preduzeća potrebno je dati rok za privatizaciju sa dugovima i bez njih (u dogovoru sa povjericima). Kao metod privatizacije mogu se koristiti javne licitacije ili prodaja putem berze. U slučaju da u zadatom roku preduzeća na nađu kupca, a nalaze se u dugovima, to će značiti otvaranje postupka stečaja.

4.6. Definirati strategiju za rješavanje velikog korporativnog duga

Kao što je prethodno naglašeno, Federalna agencija i Direkcija RS, u saradnji sa WB i DFID, uradile su finansijsku analizu dugovanja u tzv. "strateškim" preduzećima. Dugovanja ovih preduzeća prema državi u Federaciji BiH iznose 203 miliona KM, od čega se na poreze odnosi 112 miliona (55%), neisplaćene plate 45 miliona (22%) i dugovanja prema povezanim licima 34 miliona (16%).

U skladu sa iskustvima drugih zemalja, prije svega Mađarske, potrebno je definirati strategiju rješavanja korporativnog duga. S tim u vezi treba razmotriti da se na nivou entiteta uspostave tzv. jedinice za upravljanje dugovima strateških preduzeća. Ove jedinice preuzele bi dugovanja prema državi na osnovu neplaćenih poreza i doprinosa. Jedinice ne bi trebale preuzeti dugove po osnovu bankarskih kredita, prema dobavljačima niti po osnovu neisplaćenih plata. U odnosu na ova potraživanja entitetske vlade bi trebale definirati politiku otplate.

U osnovi ovih politika trebalo bi da stoji otpis dugova prema državi po osnovu poreza i dijela doprinosa (povezivanje radnog staža radi penzionisanja, dokup radnog staža radi penzionisanja). Posebnu pažnju treba obratiti na dugovanja strateških preduzeća prema komercijalnim bankama i dobavljačima. Federalna agencija za privatizaciju i Direkcija za privatizaciju RS bi trebale uspostaviti dijalog sa komercijalnim bankama oko mogućnosti otpisa dijela dugovanja, ili njihovog reprogramiranja. U tu svrhu potrebno je da Federalna agencija i Direkcija RS uspostave posebna odjeljenja za posredovanje u smanjenju i reprogramiranju dugova strateških preduzeća prema komercijalnim bankama i dobavljačima.

• ***Preduzeća koja su privatizirana pomoću vaučera (certifikata)***

Posebnu pažnju također treba posvetiti kompanijama koje su privatizirane pomoću certifikata (vaučera) i kojima upravljaju PIF-ovi. Neophodno je izvršiti izmjene u pravilnicima za upravljanje PIF-ovima kako bi se osiguralo da provizija koju naplaćuju za upravljanje fondovima ovisi od rezultatima koje ostvare u poslovanju preduzećima.

Obzirom da je većina ovih preduzeća također u dugovima potrebno je istima dati rok za eliminiranje dugova. Ukoliko preduzeća u zadatom roku ne rješe ovo pitanje i za njih je potrebno pokrenuti postupak stečaja.

4.7. *Unaprijediti institucionalni okvir za efikasnije provođenje stečajnih postupaka*

Pravovremeno pokretanje stečajnih postupaka u velikom broju slučajeva vodi očuvanju preduzeća i većeg broja radnih mjesta. U kontekstu ovoga potrebno je okončati aktivnosti na imenovanju prvostepenih sudija i sudija u novoformiranim privrednim odjeljenjima prvi ovim sudovima. Pored neadekvatnog zakonodavnog okvira, koji je u međuvremenu izmijenjen, najveći problemi za kašnjenje u pokretanju stečajnih postupaka bili su nedostatak političke volje na strani vlada i nedostatak adekvatnog sistema zbrinjavanja radnika, koji bi po ovom osnovu ostali bez posla. Stoga će, pored unapređenja institucionalnog okvira i osiguranja adekvatnog socijalnog programa, biti potrebno da se sačine planovi realizacije stečajnih postupaka u onim preduzećima u kojima za to budu postojali uvjeti.

4.8. *Reorganizirati postojeći sistem zaštite od nezaposlenosti*

Nedostatak socijalnog programa za zbrinjavanje radnika, koji po osnovu privatizacije trebaju izgubiti posao, također je velika prepreka ubrzanju privatizacije. Dosadašnja praksa prebacivanja rješavanja socijalnih problema na investitora nije dala dobre rezultate što preduzeća u BiH, pored velikih dugova, čini neatraktivnim za privatizaciju.

U skladu sa ovim potrebno je sačiniti procjene o:

- viškovima radne snage u strateškim preduzećima,
- dugovanjima preduzeća prema viškovima radne snage po osnovu neplaćenih plata i doprinosa (uvezivanja radnog staža).

Nakon izrade gore navedenih procjena potrebno je reorganizirati postojeći sistem zaštite od nezaposlenosti, te ojačati sistem za socijalnu zaštitu. U kontekstu ovoga potrebno je, u skladu sa strategijom za smanjenje korporativnog duga (koju treba usvojiti), modificirati postojeći zakonski okvir kojim bi se nezaposlenim pomoglo u rješavanju egzistencijalnih problema:

- uvezivanje radnog staža radi penzionisanja,
- dokup radnog staža radi penzionisanja,
- adekvatnija zaštita od nezaposlenosti (na duži rok).

Pored sredstava zavoda za zapošljavanje, određeni postotak sredstava, dobivenih po osnovu privatizacije i sukcesije i međunarodnih povoljnih kredita, treba da budu osnovni izvori za finansiranje zbrinjavanja reorganiziranog sistema socijalne zaštite od nezaposlenosti. S obzirom na ograničenost ovih sredstava, Federalna agencija za privatizaciju i Direkcija RS za privatizaciju

trebaju dobiti ovlasti da u pregovorima sa potencijalnim investitorima, a zavisno od atraktivnosti preduzeća za privatizaciju, dio programa zaštite od nezaposlenosti rješavaju i kroz kupoprodajni ugovor, posebno u vezi sa naknadama za zaostale plate i otpremnine. U ovom kontekstu, a s obzirom na činjenicu da su doprinosi za nezaposlene u RS i do tri puta manji u odnosu na Federaciju, trebalo bi razmotriti da se oni privremeno podignu u RS (sa 1% na 2% i to na ograničeni rok od tri godine), kako bi se osiguralo dovoljno sredstava za plaćanje naknade po osnovu većeg priliva nezaposlenih zbog ubrzanja privatizacije.

Konačno, bit će potrebno da i sindikati utječu na radnike da se, posebno u onim preduzećima koja nisu atraktivna za privatizaciju, sa državom i investitorima postigne sporazum o reprogramiranju plaćanja obaveza po osnovu neisplaćenih plata, da bi se olakšala njihova prodaja i pokrenuo proces proizvodnje.

4.9. *Usvojiti strategiju privatizacije preduzeća iz sektora infrastrukture (javna i komunalna preduzeća)*

Definiranje strategija i akcionih planova za preduzeća iz sektora infrastrukture doprinijet će boljem operativnom planiranju privatizacije u ovim sektorima, koji su inače od velike važnosti za državu.

Uzimajući u obzir činjenicu da mnoga preduzeća infrastrukture u zemljama u tranziciji pate od višegodišnje zapuštenosti i nedostaka ulaganja, zastarjele tehnologije, slabog i neefikasnog upravljanja, te niskog nivoa i kvaliteta usluga koje pružaju korisnicima, razumljivo je da uvođenjem privatnog kapitala u preduzeća infrastrukture vlade žele:

- poboljšati efikasnost u pružanju usluga,
- dobiti pristup finansijama za nova investiranja,
- iskoristiti sposobnosti i znanja privatnog sektora.

Polazeći od gore navednih razloga za privatizaciju preduzeća u sektoru infrastrukture, mogu se definirati slijedeći ciljevi privatizacije:

- povećati ekonomsku efikasnost preduzeća,
- obezbijediti značajna investiciona ulaganja privatnog kapitala ili ostvariti pristup tržištu privatnog kapitala,
- uvesti novu tehnologiju i tehnička i menadžerska znanja i vještine,
- smanjiti javne subvencije u sektoru ili ih preusmjeriti na siromašne,
- učiniti da sektor infrastrukture bolje odgovara željama i potrebama korisnika usluga,
- zaštititi sektor od političkih intervencija i moćnih interesnih grupa.

Preduzeća iz ovih sektora (elektroprivreda, telekomunikacije, željeznica, rudnici, šume, vodoprivreda, elektronski mediji) uglavnom nisu pogodna za privatizaciju do sada primjenjivanim metodama. Zbog naglašenih javnih interesa u ovim sektorima potrebno je posebnim propisima definirati ulazak privatnog kapitala i način upravljanja, kroz usvajanje i razvoj legislativnog i regulatornog okvira na svim nivoima vlasti, u cilju osiguranja konzistentnosti djelovanja regulatornih institucija i uspostavljanja privlačnog i stabilnog okruženja za investicije.

Daljnji koraci u pripremi privatizacije odnose se na institucionalno uređenje sektora infrastrukture (za svaku djelatnost posebno) što podrazumijeva donošenje sektorskih zakona, liberalizaciju sektora u cilju stvaranja konkurencije, planiranje i utvrđivanje tarifa, način regulacije kao i utvrđivanje odgovornosti za izgradnju i upravljanje infrastrukturom.

Nakon institucionalnog uređenja sektora moguće je pristupiti privatizaciji kompanija pojedinih djelatnosti, a moguće opcije učešća privatnog kapitala kreću se od ugovora o pružanju usluga, preko ugovora o upravljanju, ugovora o najmu i ugovora o koncesiji, do prodaje imovine/dionica.

4.10. *Restrukturirati i privatizirati dio elektroenergetskog sektora*

Na osnovu Studije restrukturiranja i privatizacije elektroenergetskog sektora, usvojen je pravni okvir za navedene aktivnosti u obliku Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u BiH i zakonima o električnoj energiji na nivou entiteta. Formiranjem regulatornih tijela na nivou BiH (DERK) i entiteta, stvoreni su uvjeti za izdavanje dozvola za nove privredne organizacije, koje će se formirati u sektoru, i implementiranje tarifnih metodologija koje se odnose na proizvodne i distributivne tarife.

Navedena Studija predviđa fazu tranzicije (realokacije sredstava, korporatizacije i komercijalizacije) i fazu privatizacije. Korporatizacija podrazumijeva drugačiju organizaciju kompanija od dosadašnje tri, a komercijalizacija profitnu orijentaciju kompanija sektora. Što se tiče privatizacije - ona bi obuhvatila proizvodne i distributivne kompanije, dok bi prijenos ostao u vlasništvu države BiH.

Na osnovu usvojenih akcionih planova u parlamentima entiteta, slijedi usvajanje zakona o nezavisnom operateru sistema električne energije. U toku 2004. godine bi se vodile aktivnosti na reorganizaciji i registraciji proizvodnih i distributivnih preduzeća kao novih dioničkih društava, izdavanju privremenih dozvola novim društvima, usvajanju tarifa i tržišnih pravila od strane DERK-a i entitetskih regulatora, te ažuriranju planova investicija za budućnost. Druga faza akcionog plana privatizacije slijedila bi u toku 2005. i 2006. godine. Država treba ostati većinski vlasnik u ovom sektoru, a njegovo upravljanje treba vršiti putem tzv. menadžerskih ugovora.

4.11. Restrukturirati i privatizirati sektor telekomunikacija

U početnoj fazi tranzicije sektora telekomunikacija, donošenjem Zakona u komunikacijama na nivou države 2002. godine, utvrđuje se da je Vijeće ministara nadležno za izradu i usvajanje politike u sektoru, a Regulatorna agencija za komunikacije za reguliranje telekomunikacijskih mreža i usluga, uključujući izdavanje dozvola, utvrđivanje cijena, međupovezivanje i utvrđivanje osnovnih uvjeta za obezbjeđivanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava. Poslijeratni razvoj ovog sektora u Bosni i Hercegovini bio je karakterističan po monopolskom ponašanju tri operatora na podijeljenom tržištu zemlje.

Priprema kompanija za privatizaciju u Federaciji BiH počela je 2002. godine, razdvajanjem PTT BiH i HPT Mostar na telekom i poštanske kompanije, što je značilo podjelu imovine, obaveza i menadžerske strukture i uposlenika, sačinjavanje početnih bilansa stanja, revidiranje finansijskih izvještaja prema međunarodnim standardima od strane nezavisnih oditora, preuzimanje obaveza subvencioniranja poštanskih kompanija, i drugo. Razdvajanje telekom usluga od poštanskih u posebne pravne subjekte u Republici Srpskoj urađeno je znatno ranije.

Odlukom Vijeća ministara o politici sektora telekomunikacija BiH broj operatora do kraja 2005. ograničen je na tri. U skladu sa ovim aktom operatori mobilne telefonije u državnom vlasništvu dobijaju licencu bez naknade (već ih posjeduju BH Telecom i Telekom Srpske), a u toku je postupak za dodjelu dozvole za trećeg GSM operatora.

Naredne aktivnosti:

- Izvršiti rebalansiranje tarifa i liberalizaciju usluga: sačiniti tarifnu strukturu orijentiranu tržištu, za svaki servis utvrditi strukturu troškova, zadovoljiti zahtjeve korisnika za svaki servis, unaprijediti operacione performanse, optimizirati zaradu na osnovu ponuđenih servisa.
- Donijeti odluke o prodaji telekom kompanija: prodaju izvršiti na osnovu odluka vlada i parlamenata na osnovu posebnih zakonskih akata.
- Provesti privatizaciju: pripremiti kompanije za privatizaciju, definirati obaveze za strateškog investitora, utvrditi kriterij za selektiranje ponuđača, veličinu paketa dionica koji će se nuditi, izvršiti izbor savjetnika privatizacijske transakcije, odrediti optimalan *timing* prodaje.

4.12. Restrukturirati i privatizirati sektor željeznica

Rat u Bosni i Hercegovini u periodu 1992 -1995. prouzrokovao je uništenje i raspad željezničkog sistema. Ukupna ratna šteta na sistemu željeznica u BiH procjenjuje se na 854 miliona USD, od čega na vozni park otpada oko 767 miliona USD ili 90 odsto, a na infrastrukturu 87 miliona, odnosno 10 odsto.

Od kraja rata operatori u Bosni Hercegovini rade samo u ograničenom obimu. Oni su organizirani u tri preduzeća - dva u Federaciji (ŽBH i ŽHB) i jedno u RS (ŽRS). U međuvremenu su se dva preduzeća u Federaciji ujedinila, na osnovu Zakona o željeznicama Federacije BiH iz 2001. godine. Sporazumom između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske iz aprila 1998. godine, uspostavljena je zajednička željeznička javna korporacija, kao dio transportne korporacije.

Uvažavajući Zaključke ministara europskih zemalja (ECMT) i Direktive EU (npr. Direktiva 440/91) naredne aktivnosti u restrukturiranju ovog sektora bi bile:

- željezničkim preduzećima dodijeliti status nezavisnih operatora koji djeluju komercijalno i prilagođavaju se potrebama tržišta,
- potrebno je napraviti distinkciju između pružanja transportnih servisa i operacija infrastrukture, i imati odvojene račune,
- poboljšati finasijsku strukturu preduzeća (reducirati dugove),
- osigurati da pristup željezničkoj infrastrukturi i tranzitna prava budu garantirana međunarodnim grupacijama za međunarodne servise između zemalja članica.

4.13. Restrukturirati i privatizirati vodoprivredni sektor

Za razliku od elektroenergetskog sektora, u vodoprivrednom sektoru (upravljanje vodnim resursima, vodosnabdijevanje, odvodjenje i tretman otpadnih voda) do sada nisu poduzete konkretnije aktivnosti na njegovoj reformi. Bilo je (ima i dalje) više projekata međunarodne zajednice, koji su imali za cilj reformiranje ovog sektora, ali su vođeni parcijalno i nekoordinirano i nisu materijalizirani u prihvatanju jedinstvenog koncepta reformi od strane vlada u Bosni i Hercegovini.

Do sada provedene studije ukazuju da bi u restrukturiranom sektoru vlade trebale da se bave definiranjem dugoročnih ciljeva razvitka sektora i formuliranjem politike konkurencije, investicija i vlasništva. Sektorsko planiranje je također važna funkcija koju treba uspostaviti. Vodoprivredna osnovica mora da pomiri interese raznih budućih korisnika (npr. hidroenergija, vodoopskrba, zaštita od poplava) i konačan plan restrukturiranja mora tretirati korisnike objektivno i ravnopravno, na osnovici zdravog tehnološkog rasuđivanja i odgovarajuće sektorske politike investiranja.

Zakonsko reguliranje sektora treba da ide u pravcu stvaranja nezavisne regulatorne institucije, čiji bi osnovni zadatak bio utvrđivanje cijena, odnosno tarifne strukture, koja će omogućiti njegovu finansijsku održivost. Privatni investitori traže projekte koji će im osigurati prihvatljivu razinu povrata njihovih investicija, a regulatorna vlast treba da razvija strukturu, koja će osigurati da tarife za vodu za piće i otpadnu vodu odražavaju stvarne troškove vodoopskrbe i odvoda otpadnih voda, stvaraju dovoljno prihoda koji će zadovoljiti menadžerske kompanije (bilo da su općinske komunalne organizacije ili privatne kompanije). Sistem treba biti strukturiran tako da omogući laku naplatu od potrošača i zadovolji društvene ciljeve (npr. minimum opskrbe vodom potrošača sa niskim primanjima).

Nužnost restrukturiranja vodoprivrednog sektora ogleda se u potrebi da politika, planiranje i zakonsko reguliranje treba da ostanu odgovornost države, a u pružanje usluga u oblasti vodoopskrbe, kanalizacije i tretmana otpadnih voda mogao bi se uključiti privatni sektor.

4.14. Pripremiti i privatizirati komunalni sektor

Uzimajući u obzir činjenicu da u registru za privatizaciju od ukupnog broja komunalnih preduzeća dominiraju ona koja se bave vodosnabdijevanjem i odvodom otpadnih voda (vodovodi i kanalizacije), čini logičnom vezu komunalnog sektora sa vodoprivrednim.

Ostala komunalna preduzeća iz navedenog registra su toplane, kompanije za distribuciju gasa, odvoz smeća, pogrebne usluge, javni prijevoz, održavanje javnih zelenih površina, zaštita od požara, javna stambena preduzeća, tržnice i pijace.

Propisi koji uređuju osnivanje i funkcioniranje komunalnih djelatnosti, doneseni od strane kantonalnih i opštinskih vlasti u FBiH, odnosno opštinskih u RS, različiti su i predstavljaju odraz potreba lokalne zajednice. U manjim komunalnim zajednicama u ovim preduzećima su organizirane sve komunalne djelatnosti, a u većim postoje zasebni pravni subjekti za pojedine djelatnosti.

Naredne aktivnosti:

- Izvršiti restrukturiranje sektora (odrediti komunalne djelatnosti u kojima je potrebno zadržati monopol iz prirodnih razloga - vodovod i kanalizacija, distribucija gasa, toplane) i one unutar kojih je moguće uspostaviti konkurenciju više subjekata (tržnice i pijace, odvoz smeća, održavanje javnog zelenila, zaštita od požara),
- dograditi pravno-zakonsku regulativu (izmijeniti sektorske propise kojim se definira šta je dobro u općoj upotrebi i utvrđuje procedura proglašenja za svaku komunalnu djelatnost,

- usvojiti regulatorni režim i metodologiju utvrđivanja tarifa, usvojiti i implementirati zakone koji omogućavaju razne oblike partnerstva između javnog i privatnog sektora),
- definirati kriterije za privatizaciju (korporatizacija i komercijalizacija prije privatizacije za neke kompanije, odabir privatizacijske opcije iz postojećeg spektra).

4.15. Pripremiti i privatizirati sektor šuma

Šume i šumska zemljišta jedan su od osnovnih prirodnih resursa u Bosni i Hercegovini. Njihova se vrijednost manifestira kroz ekološke, socijalne i proizvodne funkcije. Šume i šumska zemljišta, kao dobro od općeg interesa, zahtijevaju posebnu brigu i zaštitu države.

Posebne teškoće u sektoru su nepostojanje politike sektora na nivou države i entiteta, institucionalna neuređenost, nejedinstveno reguliranje upravljanja i gospodarenja šumama u različitim područjima države.

Pokušaj jedinstvenog pristupa upravljanju i gospodarenju šumama predstavlja formiranje javnih preduzeća u entitetima (BH Šume i Šume HB u Federaciji i Šume RS u drugom entitetu). U Federaciji, posebno na području gdje gazduju BH šume, nisu postignuti dobri rezultati, što se može tumačiti različitim interesima lokalnih zajednica, koji se realiziraju kroz djelovanje šumskoprivrednih organizacija na njihovom području.

Nakon zakonskog uređenja ustrojstva sektora i definiranja vlasništva, upravljanja i gazdovanja šumama, moguće je odrediti slijedeće pravce u aktivnosti privatizacije šumarstva:

- najprije privatizirati tzv. nestrateski dio (dijelovi preduzeća koji se bave transportom drveta, gradnjom i održavanjem puteva, ugostiteljski objekti u šumarstvu, objekti za primarnu preradu drveta, pogoni za vađenje i preradu riječnog šljunka),
- privatizacija (učestće privatnog sektora) strateskog dijela šumarstva treba da sačeka dok se ne usvoje zakonom predviđeni dokumenti (šumarski program i dr.) i dok nova organizacija ne postane stvarnost. Prije privatizacije strateskog kapitala, materijalne i nematerijalne dobiti i gubici u šumarstvu moraju biti analizirani sa stanovišta državnog i privatnog sektora,
- dopuniti postojeće ili donijeti nove privatizacijske propise (podzakonske akte) koji bi bili odraz specifičnosti ovog sektora,
- prihod, ostvaren od privatizacije, ponovo investirati u sektor šumarstva, u cilju njegovog razvoja i rekonstrukcija šuma,
- posebnu pažnju treba posvetiti socijalnom aspektu privatizacije, odnosno zbrinjavanju viška radne snage.

4.16. Regulirati i privatizirati sektor medija

Tržište medija u Bosni i Hercegovini nakon rata obuhvata 272 medija, od čega 203 u Federaciji BiH, i 69 u RS. U provođenju Dejtonskog sporazuma međunarodna zajednica je iskazala naglašen interes za reguliranje medijskog prostora u BiH. U početku je to bilo iskazivano putem različitih komisija za medije, dok na osnovu Zakona o telekomunikacijama iz 1998. godine nije oformljena CRA, kao regulatorno tijelo za elektronske medije. Ovim zakonom je definiran način upravljanja frekvencijama, uključujući i medijske frekvencije na nivou BiH.

U toku 1999. i 2000. godine Visoki predstavnik za BiH je donio Odluke o restrukturiranju sistema javnog emitiranja u Bosni i Hercegovini, sa zadatkom da se osnuju ekonomski i tehnički održiva RTV preduzeća i postavi temelj za snažan sektor javnih medija. Zakonom je predviđeno da se osnuje Javna RTV služba BiH (PBS BiH), kao i radio-televizijske kuće entiteta (RTV FBiH i RTV RS), što je i učinjeno.

Aktivnosti restrukturiranja javnog emitiranja, kao i zabrana privatizacije od strane OHR-a, dok se ne izdaju dozvole za elektronske medije, usporila je provođenje privatizacijskih aktivnosti. Prije ovih odluka bilo je sporadičnih privatizacija lokalnih medija, posebno radio stanica.

Nakon uređenja sektora i reorganizacije preduzeća, potrebno je organizirati slijedeće privatizacijske aktivnosti:

- utvrđivanje liste preduzeća koja se privatiziraju,
- priprema preduzeća i izbor metode privatizacije,
- provođenje privatizacijske transakcije.

Što se tiče pripreme i izbora metoda privatizacije za ostala preduzeća (regionalne i lokalne RTV stanice) potrebno je uzeti u obzir da je svim ovim kućama neophodan investicioni kapital i dodatna profesionalna stručnost. Zbog toga najbolja opcija je izvršiti izbor strateškog investitora, jer je mala vjerovatnoća da će finansijski investitori zainteresirani za privatizaciju zbog nerazvijenog i iscjepkanog tržišta, koje ne može osigurati profit i likvidnost dionica u kratkom roku. Kao moguću privatizacijsku opciju treba uzeti u obzir i učešće menadžera i zaposlenih u ovim kućama u privatizaciji (MEBO metod).

Sama privatizacijska transakcija mora biti u potpunosti transparentna, a od budućeg kupca treba tražiti ispunjenje zahtjeva, koje postavlja CRA prilikom prijenosa dozvola za emitiranje.

4.17. Unaprijediti poslovnu klimu za investiranje u BiH

Unapređenje poslovne klime bitna je pretpostavka za kvalitetniji proces privatizacije. Stoga je potrebno implementirati Akcioni plan za unapređenje poslovne klime za domaće i strane investitore⁸. U istom kontekstu potrebno je implementirati šestomjesečni Akcioni plan za realizaciju hitnih reformi.⁹

4.18. Ubrzati rješavanje sporova koji se vode kod nadležnih sudova i u postupku arbitraže

Značajan broj velikih kompanija je blokiran u procesu privatizacije, jer se vode sporovi kod domaćih sudova, ili je počeo proces arbitraže. Potrebno je, ukazivanjem na pozitivne efekte brzog rješavanja sporova, podstaći da se sporovi riješe na najbrži mogući način, i to ažuriranim postupcima kod nadležnih institucija ili mogućim vaninstitucionalnim sporazumima stranaka u sporu.

4.19. Jačati transparentnost u procesu privatizacije

Prema ocjenama domaćih i stranih stručnjaka, dosadašnji proces privatizacije u BiH nije u svim fazama bio transparentan, što je za posljedicu imalo zaključivanje određenog broja kupoprodajnih ugovora, u kojima zaštita državne imovine i prava radnika nije bila adekvatno ostvarena, niti je osiguran mehanizam za izvršenje i kontrolu ispunjenja obaveza od strane kupca.

Radi prevazilaženja ovog stanja potrebno je donijeti odgovarajuće zakonske propise kojima će se osigurati efikasan mehanizam za kontrolu izvršenja obaveza iz kupoprodajnih ugovora u postupku privatizacije, uključujući i mehanizme raskida ugovora gdje kupac nije ispunio ugovorene obaveze.

4.20. Jačati promociju investicionih mogućnosti u procesu privatizacije, kao dijela ukupnih investicionih mogućnosti u BiH

Potrebno je uspostaviti koordinaciju aktivnosti FIPA-e i nadležnih tijela za privatizaciju.

4.21. Pokrenuti javnu kampanju o privatizaciji

S obzirom na negativnu sliku u javnosti o procesu privatizacije, potrebno je pokrenuti kampanju koja bi imala za cilj da javnost informira o osnovnim aktivnostima procesa, i osigura podršku javnosti za te aktivnosti.

Potrebno je posebno ukazati na značaj ubrzanja privatizacije, kao mogućeg generatora razvoja bh. ekonomije.

⁸ Akcioni plan za unapređenje poslovne klime u 2001. g. usvojilo je Vijeće ministara i obje entitetske vlade, a koji je unaprijeđen u procesu pripreme Srednjoročne razvojne strategije BiH – PRSP (vidi poseban dio koji govori o poslovnoj klimi).

⁹ Šestomjesečni Akcioni plan za realizaciju hitnih reformi usvojili su Vijeće ministara BiH i entitetske vlade u augustu 2003. godine.